

S. Varga Pál laudációja

Bizonyára többen is emlékeznek arra, hogy milyen is egy rohanó vasúti szerelvény utolsó kocsijának hátsó peronján állva nézni vissza a megtett útra. Amikor a vágányok, elágazások, kanyarok, váltók sokasága mintegy igazolja, sőt illusztrálja az irányváltoztatásokat, a döntések helyességét, széles panorámába foglalva a megtett utat, méghozzá bizonyosságot és logikát sugallva. Eleitől, talán szakdolgozat választásától fogva bízunk S. Varga Pál tudományos pályájának sikerében, mely helyes választások és megvalósítások eredményeként vezetett a mai naphoz.

Kivételes tehetségén és kikezdhetetlen döntésein túl szükség volt a rendszer megfelelő működésére is. A 70-es évek végétől, pályakezdésétől, aztán a 80-as években egyre kevesebb olyan tényezővel kellett számolni (kezdetben azért akadt), ami akadályt jelenthetett. A tudományos kutatás növekvő mértékű, majd teljes szabadságának köszönhetően a belső rendeltetés szerinti választások és témák a tudományos önteremtés gazdagodó övezetei felé mutattak.

Megvoltak a kötelező próbák, vizsgák, fokozatok, védések, ám ezek mögött (inkább fölött) a gondolkodás, az alkotó felfedezés általánosabb távlati nyíltak meg. Komolyan véve Pál apostol szavait: „Mivelhogy nem a láthatókra nézünk, hanem a láthatatlanokra: mert a láthatók ideig valók, a láthatatlanok pedig örökkévalók.” (II. levele a Korinthusbeliekhez. 4. 18.) Minden apró adatot, részletet komolyan vett, a megtalált igazságok azonban igen messzi hatósugarakkal érvényesültek.

Pályakezdő Madách-monográfiája szerint a polifon nyelv- és értékszemplélet a lehetséges, de ellentétes világmagyarázatok révén a többszólamúság felé mutat. Kandidátusi értekezése (*A gondviselés hittől a vitalizmusig*) a XIX. századi magyar költészet újszerű fejlődésrajzát adja, ahogy a gondviselés kiüresedett formái a pozitívista tudományossággal szembesülnek. A kulturanropológia irányváltását Kölcsey Herder-élményét elemezve boncolgatja, hogy aztán betetőző nagymonográfiájában immár szintetikus eljárással foglalja össze a nemzeti irodalom fogalmi rendszereit. Az államközösségi, az eredetközösségi és a hagyományközösségi narratíva végigkísérése az egyetemes létezés nemzeti kulturális mintázatok felőli magyarázatával ad kulcsot nemcsak XIX. századi, hanem sok XX., sőt XXI. századi dilemma megoldásához. Ami az irodalmi folyamatok és kritikai elvek szintjén látható és bizonyítható, az segít hozzá a még láthatatlanhoz, de kikövetkeztethetőhöz, ami kultúrák, nemzetek és vallások perspektívája ma és holnap.

A levelező taggá választás óta (vagy azzal egy időben) született művek még távlatosabb kérdésköröket szólaltatnak meg, konkrét művektől indulva, de mindig csak igazolható következtetésekig merészkedve. A XVIII.-XIX. századi vallásbölcselet világában például lenyűgözően széles ismeretek birtokában jut el odáig (Kant nyomán), hogy a racionális teológia alapja mindig morális törvények követése, de ennek a magyar kálvinizmusra oly jellemző

párhuzamait nem részletezi. Olykor konklúzióinak utólagos beigazolódását tapasztaljuk. Például irodalmi önkép és idegenség, valamint honi tradíció és idegen vallás és kultúra konfliktusa az utóbbi egy-két év során nyert nyomasztó aktualitást. (Mindehhez a nemzetfogalom fenomenológiai megközelítése segítette hozzá.) A tanulmány végtanulsága (bár több mint nyolc esztendeje jelent meg) olyan, mintha a legközelebbi jelen válságában érvelne: „egy jól működő Európa csak önmagukat saját hagyományaik szerint kormányzó szuverén nemzetek szövetségén alapulhat.” (*A nemzetfogalom fenomenológiai megközelítésének lehetséges hasznáról*. In: *Az újrászótt háló* Ráció 2014.27.1.)

S. Varga Pál egyébként nem tartozik azon, már nem fiatal, s többnyire nyűgös irodalomtörténészek közé, akiket valamely divatba jött kategória (pl. gender studies, emlékezhely, trauma, akkulturáció) túlfuttatása bosszant. Tervmunkák és konferenciák kedvéért, de spontán érdeklődés alapján is szól hozzá ezekhez igen magvasan. A levelező taggá választás óta eltelt hat esztendő tehát azt bizonyítja, hogy a szaktudomány legfrissebb lépéseit és igényeit követve építi tovább életművét. E jelenségek talán inkább jellemzik S. Varga Pál tudományos habitusát, mint ha publikációinak számát, idézettségét, kitüntetéseit, az akadémiai és egyetemi tudományos közéletben vállalt nagyszámú és igen fáradságos feladatait és eredményeit soroltam volna.

Az ember tragédiájá-tól és Kölcseytől, a magyar líra történetétől és elméleti szövegektől, tehát a közvetlenül megragadhatótól vezet az út a láthatatlanig, vagy legalábbis az általánosig, a tegnap és a ma formálódó, szinte sejtelemszerűen megelevenedő, de csak holnap egyértelmű elvi következtetésekig. Visszatekintve tehát az öröm és az elismerés jó döntéseknek és kiváló eredményeknek szól, s a reménynek, hogy mint az utolsó kocsiból visszapillantva, többször lesz még alkalom S. Varga Pál eredményeit számba venni (ha nem is személy szerint nekem) a pálya újabb és újabb pontján, felismerve minden újabb és újabb előrelépés logikáját.

Budapest, 2016.10.17.

IMRE László